

**CRIMINOLOOG EN GEVANGENISDIRECTEUR
HANS CLAUS WIL AF VAN DE KLASSIEKE GEVANGENIS**

‘Bestraffing moet meer zijn dan pure vergelding’

Geen week zonder meldingen over problemen in onze gevangenissen. Een structurele oplossing daarvoor, zoveel is duidelijk, is niet voor morgen. De vraag is of die situatie wel ooit is op te lossen, tenminste zolang we vasthouden aan het klassieke concept van gevangenissen. Hans Claus, criminoloog en gevangenisdirecteur, denkt alvast van niet. ‘We moeten naar een compleet andere vorm van detentie’, zegt hij. ‘Kleinschalig, gedifferentieerd, individueel gericht en maatschappelijk verankerd.’

Het is altijd wel wat. Gaat het niet over klachten rond gebrek aan personeel en middelen, dan is er wel opnieuw ophef rond de overbevolking, de hopeloos verouderde staat van gebouwen of de Europese veroordelingen van ons falend gevangenisbeleid. Of er zijn conflicten met agressieve gedetineerden, niet zelden het gevolg van structurele problemen. Valt er wezenlijk iets aan te veranderen? Zullen alle problemen verdwijnen als er meer gevangenissen komen, meer personeel wordt aangenomen en meer geld wordt vrijgemaakt? Volgens criminologen zou dat uiteraard positieve gevolgen hebben op

korte termijn, maar vormen ze geen sluitend antwoord. Hoeveel gevangenissen er ook bijkomen, hoeveel meer personeel er ook wordt aangeworven en hoeveel extra geld er ook in het bestaande systeem wordt gepompt, op termijn brengt dat geen soelaas. De ware wortels van de problemen zijn fundamenteel. Dat denken tal van specialisten, waaronder criminoloog Hans Claus. Hij stelt dat het gevangeniswezen zoals we het tot op heden kennen, zijn tijd heeft gehad en nooit zal beantwoorden aan de verwachtingen van de evoluerende samenleving. De klassieke aanpak van detentie, iemand in een cel stoppen en er verder niet veel mee doen, voldoet

niet meer aan de eisen van de samenleving. Die verwacht namelijk dat ex-gedetineerden tijdens het uitzitten van hun straf inzien wat er fout is gelopen, bereid zijn hun leven te beteren en daarop ook worden voorbereid. Daarvan is nu amper sprake en moet daarvoor al een schuldige worden aangewezen, dan niet de mensen die binnen het systeem functioneren, maar het systeem zelf. Hoe het anders en efficiënter kan, legt Hans Claus, die al langer dan dertig jaar werkt als gevangenisdirecteur en momenteel aan het hoofd staat van de gevangenis van Oudenaarde, uit in zijn boek ‘Achter Tralies’. Daarin vertrekt hij vanuit de ontstaansgeschiedenis van het gevangeniswezen, wat voor ons iets lijkt wat er altijd is geweest, maar in wezen amper twee eeuwen oud is. En inhoudelijk nooit echt werd aangepast. Uiteraard zijn de omstandigheden veranderd, het is een stuk menselijker geworden, maar het systeem op zich werd niet getransformeerd. Dat wil Hans Claus grondig anders aanpakken.

In zijn boek legt hij bevattelijk en vanuit de praktijk uit waarom en hoe die ingrijpend andere visie op detentie moet worden geconcretiseerd. Centraal staan daarbij de ‘detentiehuisen’, die de traditionele gevangenissen moeten vervangen, uiteraard beveiligde huizen waar groepen van pakweg tien tot twintig mensen samenleven, individueel worden begeleid en een persoonlijk programma volgen dat hen niet enkel schuldinzicht moet geven, maar ook een bredere visie op hun leven, hun problemen en hoe die op te lossen. Ook na die detentietijd wordt het individu begeleid, zodat de overgang naar een volwaardige plaats in de samenleving optimaal verloopt, ook wat toekomstkansen betreft. Een ambitieus plan dat nu een eerste invulling krijgt met transitiehuizen voor gedetineerden die nog maximaal achttien maanden moeten zitten. De overstap naar dat nieuw systeem, gespreid over enkele decennia, wordt gestuurd en begeleid vanuit de vzw De Huizen. ‘De ideeën achter de detentiehuisen

Door middel van een meer geïndividualiseerde aanpak in detentiehuisen (foto links) zou het huidige recidivepercentage van zo'n zestig procent (!) drastisch kunnen dalen.

zullen voor sommigen revolutionair zijn, maar we zijn niet

uit op revolutie, wel op evolutie’, zegt Hans Claus, die met zijn boek bij de bevolking een breder draagvlak wil creëren voor wat hij ziet als de toekomst van het gevangeniswezen.

Om te beginnen zitten er in de gevangenissen mensen die er niet echt toe behoren, denk maar aan mensen die in de psychiatrie thuishoren.

HANS CLAUS: Er zitten er ook veel níét die er wel zouden thuishoren, natuurlijk. Maar het voorbeeld van psychiatrische patiënten klopt, al heeft deze regering alvast werk gemaakt van Forensische Psychiatrische Centra en werden kleinschalige projecten opgestart waar dergelijke gedetineerden nu worden opgevangen. Toch gaat het nog altijd maar om de helft van dergelijke gedetineerden. Maar zo kan je de rij afgaan van wie dan wel in de gevangenis thuishoort. Moet je kleinzoon, die aan de drugs zit en is betrokken bij een drugsdeal die verkeerd is gelopen, op zijn twintigste voor het eerst naar de gevangenis? Of hoort hij elders te worden geplaatst? En wat met de passionele moordenaar, die in een tijdelijke vlaag van zinsverbijstering een moord heeft gepleegd, dat wellicht nooit meer zal doen en wordt verteerd door wroeging? Moet die voor jaren achter de tralies en vergeten worden? De gevangenisbevolking is, ook al wordt ze afgezonderd, niet anders dan een weerspiegeling van de evoluerende samenleving. Met

de toename van het druggebruik sinds pakweg twintig jaar en de keuze om het drugsprobleem via het strafrecht aan te pakken, is ook het aantal gedetineerden die wegens drugs- of daaraan gelinkte delicten vastzitten, explosief gestegen. Vroeger werden mensen die abortus hadden gepleegd of uitgevoerd, in de gevangenis gestopt. Verkeersovertreders moesten het toen al heel bont maken om naar de cel te worden verwezen. Nu gebeurt dat regelmatig, zeker als er sprake is van dodelijke slachtoffers. Witteboordcriminelen en mensen die zich aan milieumisdrijven hadden bezondigd, bleven vroeger niet zelden buiten schot, nu lopen die soms hoge straffen op. Al deze veroordeelden worden samen opgesloten, maar daar

stopt het in het klassieke gevangeniswezen doorgaans. Van schadeherstel voor slachtoffers of van schuldinzicht komt er dikwijls weinig in huis, laat staan dat de gedetineerde de kans zou krijgen aan zichzelf te werken. Of aan zijn toekomst. De voorbereiding op het opnieuw innemen van een plaats in de samenleving is veelal al even gebrekkig. En het wordt nauwelijks opgevolgd. Een gedetineerde komt vrij en wordt geconfronteerd met bergen problemen waarvoor hij in de gevangenis blind kon blijven, maar die hem nu onoverkomelijk lijken. Schulden, moeilijkheden om werk te vinden, misschien het zwarte gat van een gezin dat hij is verloren. Het gevolg is dat we met een recidive zitten van zo'n 60 procent. Is

de maatschappij daarmee beter af? Uiteraard niet. En als we daar iets willen aan doen, moeten we het concept van de gevangenis herdenken.

Wat bij velen ongetwijfeld moeilijk ligt.

Omdat men zo vast zit in het huidige concept. Dat concept ontstond omdat de samenleving lijfstraffen onrechtvaardig begon te vinden. Waarom moest iemand die enkel iets had gestolen, het schavot op, net als een moordenaar? Dan leek het de samenleving veel rechtvaardiger om zo'n persoon tijdelijk van zijn vrijheid te beroven. Veel is aan dat concept nog niet veranderd. We stop-

“ **Niet alleen voldoet het bestaande systeem niet meer, het is zelfs contraproductief**

pen nog altijd mensen die een misdrijf hebben begaan, samen in één grote gevangenis, zonder onderscheid volgens de aard van het misdrijf, zonder persoonlijke begeleiding, zonder de kans om positieve perspectieven te ontwikkelen. Eigenlijk is het concept dat wij voorstaan, namelijk kleine groepjes gedetineerden in detentiehuisen, een logische stap naar een maatschappelijk efficiënter resultaat. Als we door zo'n aanpak het recidivepercentage aanzienlijk kunnen drukken, waarom zouden we het dan niet doen?

Maar ligt het zo simpel? Jouw concept gaat uit van gedetineerden die bereidwillig zijn om in goede zin te veranderen.

De onverbeterlijke, geharde criminelen die professioneel actief zijn

in de illegale economie of gelinkt zijn aan maffioso-praktijken, vormen een minderheid. Dat is nu net het probleem. In de gevangenis zit dat soort mensen samen met een meerderheid van anderen die op tal van andere manieren de wet hebben overtreden, de een voor langere, de ander voor kortere tijd. Tussen al die mensen wordt

in de gevangenis geen verschil gemaakt. Zij die bereid zijn om ten goede te veranderen, zullen dat misschien onder druk van de groep niet durven. Bovendien zullen ze door dat contact met zware criminelen misschien wel juist negatieve zaken bijleren. Of ze krijgen foute vrienden met wie ze, eens vrij, weer op het verkeerde pad terechtkomen. Daardoor lopen ze zelfs de weinige kansen dat het huidige systeem biedt, ook al mis. Om nog maar te zwijgen van de jonge mensen die voor de eerste keer in de gevangenis belanden, in die zo sterk uiteenlopende populatie moeten zien te overleven en daar vooral weinig positieve levenslessen leren.

In detentiehuisen zal dat anders zijn. Daar brengen we kleine groepen samen, rekening houdend met hun individuele proble-

matiek, hun specifiek crimineel verleden en het niveau van veiligheid dat voor hen nodig is. In detentiehuisen kunnen gedetineerden zich ook niet verbergen in de groep, want daarvoor is die te klein. Waar het huidige gevangenisconcept gedetineerden elke verantwoordelijkheid uit handen neemt, worden zij in detentiehuisen juist aangespoord om die eigen verantwoordelijkheid positief in te vullen. In zo'n andere omgeving kan je mensen wel individueel de mogelijkheden aanreiken om tot schuldinzicht te komen, om te begrijpen hoe hun leven zo is kunnen ontsporen, om na te denken over een toekomst. Want in wezen wil de meerderheid wat we allemaal willen. Een partner, een warm gezin en een job.

**CADEAU
TIP!**

ZOEK JE NOG EEN GESCHIKT CADEAU VOOR DE EINDEJAARSPERIODE?

**EEN ABONNEMENT OP PRIMO IS
EEN HEEL GEZELLIG GESCHENK.**

Geef iemand
een jaar lang
leesplezier
cadeau via
www.primo.eu
of bel naar
09/296 20 70.

PRIMO
magazine & TVgids

DE GEZELLIGSTE THUIS

Feitelijk zou dat ook de betrachting moeten zijn van de gevangenis zoals we die nu kennen. Nu zijn er, zegt men, noch mensen, noch middelen. Waarom zouden die er opeens wel zijn voor de detentiehuisen?

Omdat we in detentiehuisen niet meer personeel of middelen nodig hebben dan in de klassieke gevangenissen om een veel beter resultaat te bekomen. Als je met honderd mensen voor honderd gedetineerden moet zorgen, is dat iets heel anders dan met tien mensen voor tien gedetineerden zorgen. In de conventionele gevangenis gaat iedereen op in de hoop en stellen zich een boel organisatorische problemen die zich niet stellen

als je het kleinschalig aanpakt. In klassieke gevangenissen gaat enorm veel energie en werk naar de beveiliging en het fatsoenlijk houden van de instelling. Energie en tijd die niet kunnen worden besteed aan de gedetineerde en zijn problematiek, niet aan de slachtoffers en hun verwachtingen, niet aan de samenleving en haar eisen. Verklein je het instituut, dan vergroot je de mens. En het vergt niet meer personeel, alleen zet je het anders in. Het grootschalige van de huidige gevangenissen zorgt ervoor dat de structuur enkel op controle en beveiliging is gericht. Vanuit die starre ingesteldheid verzet de structuur zich tegen elke verandering, tegen al wat afwijkt van de gestelde norm, tegen elke vernieuwing. De organisatievorm houdt ook de mensen die er werken weg van elke verandering, want orde en veiligheid moeten altijd primeren. Zelfs de minste afwijking van die routine vergt zo'n inspanning, dat men er dikwijls niet eens aan begint. Of het maar halfslachtig uitvoert. De mensen die in de gevangenis werken, vormen de armen en de benen van het instituut, handelen naar de normen van dat instituut en wat het uitstraalt. Kijk naar de klassieke gevangenis. Dat is geen mensvriendelijk gebouw maar een gebouw gericht op één functie, namelijk mensen gevangen houden.

Het publiek vindt nu al dat gedetineerden in 'hotels' leven. Die indruk zal er niet op verbeteren met detentiehuisen, toch? Mensen houden vast aan bestraffing als vergelding.

Laat ons dan gelijk teruggaan naar de tijd van de lijfstraffen, dan zijn we meteen ook een stuk goedkoper af dan met eender welke gevangenisformule. We willen met bestraffing toch iets meer bereiken dan enkel vergelding? Wat we beogen, is mensen uit de samenleving verwijderen zodat ze niet nog meer schade kunnen aanrichten. Maar tegelijk willen we hen ook de kans geven

Verklein je het instituut, dan vergroot je de mens. En het vergt niet meer personeel, alleen zet je het anders in

tot inzicht te komen, enerzijds van wat ze verkeerd hebben gedaan en van welke schade ze hebben aangericht, anderzijds van wat ze in de samenleving nog kunnen betekenen. Binnen een grote gevangenispopulatie is daarvoor simpelweg te weinig ruimte en tijd. En dat cliché van de 'hotelgevangenis' leeft enkel bij hen die er geen ervaring mee hebben. Als persoon uit de samenleving verwijderd worden, niet enkel als het individu dat een bepaald misdrijf heeft begaan, maar ook als vader, partner, zoon, broer en vriend, moet je niet onderschatten. Je complete bestaan wordt op pauze gezet en alles wordt voor jou beslist. Je wordt gevangengezet op een plek die je niet zelf kiest, bij mensen die je niet kent en ook niet hebt gekozen. En, in het geval van de detentiehuisen, gaat men zich ook nog eens bemoeien met wat je al van je leven hebt gemaakt, of niet, en wat er nog van te maken valt. Onderschat dat niet. Blind willen straffen zonder oog voor de gevolgen voor ouders, slachtoffers en de samenleving, zonder rekening te houden met een recidive van 50 tot 60 procent, is je kop in het zand steken. Dan zullen de problemen alleen erger worden.

Wat niet wegneemt dat slachtoffers nu veeleer al het gevoel krijgen dat te veel aandacht gaat naar daders en amper nog iets naar hen.

Terecht. In de beleving van de detentie zou veel meer plaats moeten zijn voor de slachtoffers, die willen begrijpen waarom iets is gebeurd en willen vermijden dat het zich herhaalt. In de klassieke gevangenis kan de dader aan zo'n vragen ontsnappen door op te gaan in de grote populatie, niet met het verleden bezig te zijn en dus ook niet met het slachtoffer, en te proberen de detentie te overleven. Hij wordt er geconfronteerd met de problemen van de klassieke gevangenis en kan dat zelfs gebruiken om zichzelf een slachtofferrol toe te dichten. In een detentiehuis wordt het een stuk moeilijker om die confrontatie te ontwijken.

En wat moet dat kosten? Er is onvoldoende geld voor sociale woningen maar we zouden wel enkele honderden detentiehuisen bouwen?

We hebben berekend dat het bouwen van klassieke gevangenissen een pak duurder uitvalt. Gevangenissen moeten per definitie optimaal beveiligd zijn en die optimale veiligheid is op de maat gesneden van de zwaarste gevangeniscliënten, ook al wordt de hele gevangenispopulatie er aan onderworpen. Detentiehuisen worden aangepast aan het soort overtredders dat er wordt gehuisvest. Voor de ene populatie is er meer beveiliging nodig dan voor de andere. Door die differentiatie bespaar je al enorm. Meer personeel vereist het niet, al worden ze anders ingezet. Detentiehuisen zullen niet meer kosten dan conventionele gevangenissen, maar zullen betere resultaten opleveren. **En wat met uitgesproken agressieve gedetineerden? Of met mensen die nooit nog buiten mogen komen, omdat ze te gevaarlijk zijn en nooit zullen veranderen?**

Dat gaat om een beperkte groep van hooguit 200 mensen. Die groep kan geen reden zijn om niet op een positieve manier met de duizenden andere gedetineerden te werken en hen aan eenzelfde regime te onderwerpen. Dergelijke agressieve of niet te helpen gedetineerden kunnen, wanneer de detentiehuisen zullen zijn doorgevoerd, misschien worden samengebracht in hoog beveiligde detentiehuisen. Of misschien houden we voor hen dan nog één klassieke gevangenis over.

In hoeverre worden detentiehuisen nog gezien als een experiment? In ons onderwijs ondervinden we nu hoe gevaarlijk het is om op grote schaal te experimenteren. Wat op papier werkt, werkt daarom nog niet in de realiteit.

Het is een mooie vergelijking, maar in tegenstelling tot het onderwijs zijn wij niet uit op revolutie, maar op evolutie. We willen dat nieuwe systeem niet van vandaag op morgen invoeren, maar stap voor stap. En lerend van elke stap. Het is hoe dan ook geen optie om niets te doen, want het bestaande systeem voldoet niet meer. Het is zelfs contraproductief. Dus zijn we nu gestart met de transitiehuisen, waar mensen die nog achttien maanden moeten uitzitten, alvast worden voorbereid op wat hen in de buitenwereld staat te wachten. Individueel en toegespitst op hun specifieke situatie. Een volgende stap wordt het opzetten van detentiehuisen voor achttien- tot vijftientwintig-jarigen die voor het eerst met de gevangenis te maken krijgen. Beter dat ze individueel de kans krijgen om zich te herpakken, dan dat ze in de klassieke gevangenis een spoedcursus banditisme meekrijgen. We hebben ook geleerd van de in het buitenland opgedane expertise. Er werden studies uitgevoerd en er zijn jaren denkwerk aan voorafgegaan. We gaan echt niet over één nacht ijs. Niemand zou gebaat zijn bij een dwaas avontuur, maar als we ons systeem positief en fundamenteel willen veranderen, moeten we nu de eerste stappen zetten en dat gaandeweg uitbouwen tot een nieuw, dichter bij de samenleving aansluitend model. Dat wil niet zeggen dat we onder tussen met de middelen die er zijn binnen het klassieke model, niet moeten proberen om zo positief mogelijk te werken.

Tekst: Dominique Tracht

'Achter Tralies -
Hoelang Houdt de
Gevangenis nog
stand?' - Hans Claus -
Uitgeverij Borgerhoff &
Lamberigts -
€ 19,99
Meer info:
www.dehuizen.be

